

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ У ПРОЦЕСІ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Інна Гриценюк¹

¹ кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник лабораторії професійної кар'єри Інституту професійно-технічної освіти НАПН України, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-0317-3620>, e-mail: grihenokinka@ukr.net

Реферат:

Актуальність: Нова якість професійної освіти орієнтована не стільки на засвоєння учнівською молоддю певної суми знань, умінь, скільки на розвиток особистості. Заклади професійної (професійно-технічної) освіти мають формувати ключові компетенції, професійні компетентності, особливо гостро постає питання розвитку підприємницької компетентності учнівської молоді. Це можливо завдяки використанню сучасних освітніх технологій.

Мета: охарактеризувати педагогічну технологію розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у процесі проєктної діяльності, висвітлити критерії ефективності її реалізації.

Методи: аналіз наукової літератури, законодавчо-нормативних документів – для з'ясування сучасних тенденцій формування педагогічної технології розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у процесі проєктної діяльності; методи аналізу і синтезу – для формулювання критеріїв та показників ефективності реалізації педагогічної технології розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у процесі проєктної діяльності, систематизація даних, узагальнення професійного досвіду для розроблення теоретичних і методичних підходів до визначення умов перевірки її результативності; порівняльний аналіз, синтез та методи експертного оцінювання – для формування вимог щодо експериментальної перевірки результативності педагогічної технології розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у процесі проєктної діяльності.

Результати: сформульовані критерії та показники ефективності реалізації педагогічної технології розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у процесі проєктної діяльності на сучасному етапі розвитку суспільства.

Висновки: експериментально перевірено результативність педагогічної технології розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у процесі проєктної діяльності, сформульовано критерії та показники ефективності її реалізації – це, в свою чергу, дозволить переключити організацію освітнього процесу з «театру одного актора» на співпрацю і продуктивну проєктну діяльність.

Ключові слова: модернізація професійної освіти, педагогічна технологія, підприємницька компетентність, проєктна діяльність, заклади професійної (професійно-технічної) освіти, критерії ефективності.

Вступ. Використання сучасних освітніх технологій в практиці навчання є обов'язковою умовою інтелектуального, творчого і мораль-

ного розвитку учнівської молоді. Сучасні технології дають змогу учнівській молоді стати більш активними учасниками освітнього процесу, а пе-

дагогам створювати нові підходи, методи, моделі навчання і виховання (Падалка та Нісімчук, 1995). Наприклад, педагог може провести онлайн-опитування на будь-якому етапі заняття для з'ясування рівня засвоєння матеріалу, що вивчається. Процес навчання стає динамічнішим з використанням цифрових підручників, коли учень може скористатися посиланнями на відповідні матеріали або ресурси. Учнівська молодь може шукати відповіді на поставлені запитання, формувати свою активну позицію, а потім відстоювати її (Alekseeva та Sokhatska, 2020; Radkevych, 2019).

Педагогічна теорія пропонує безліч технологій навчання: диференційовано-індивідуальні, проблемні, евристичні, наочні, ігрові, діалогові, інформаційні, здоров'язбережувальні та ін. Вибір педагогом здійснюється залежно від змісту навчання, психологічних особливостей учнівської молоді, дидактичних завдань і умов діяльності (Radkevych, Orlov, Bazyl and Radkevych, 2020). Ми пропонуємо на Ваш розгляд педагогічну технологію розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у процесі проєктної діяльності.

Джерела. Проблема упорядкування та систематизації педагогічних технологій розглядалася такими вченими, як В. П. Беспалько, Є. В. Руденський, А. Я. Савельєв, Г. К. Селевко, В. А. Слатьонін, В. Т. Фоменко та ін. Аналіз підготовки майбутніх педагогів на основі впровадження сучасних та інноваційних педагогічних технологій зустрічається у працях зарубіжних та вітчизняних педагогів (Ю. К. Бабанський, А. Дістервег, Л. В. Занков, Я. А. Коменський, Д. Локк, А. С. Макаренко, М. Монтенссорі, Ж.-Ж. Руссо, В. О. Сухомлинський, В. Ф. Шаталов та інші), а спробами класифікації існуючих педагогічних технологій займалися Г. К. Селевко, С.О. Сисоєва, О. М. Пехота, Д. В. Чернілевський та інші.

Мета статті: охарактеризувати педагогічну технологію розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у процесі проєктної діяльності, висвітлити критерії ефективності її реалізації.

Результати та обговорення. У концепції модернізації професійної освіти в числі важливих цілей зазначено: розвиток в учнівській молоді самостійності та спроможності до самоорганізації; готовності до співпраці, розвиток здатності до творчої діяльності. Для її реалізації потрібні конкретні педагогічні технології. На нашу думку, важливе значення може мати педагогічна

технологія розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у процесі проєктної діяльності, що передбачає систему поетапних педагогічних дій з навчання, виховання й розвитку особистості, спрямовану на використання форм, методів, прийомів проєктної діяльності для гарантованого розвитку у майбутніх фахівців якостей, умінь і навичок, необхідних для відкриття й успішного ведення власної справи. Мета – формування в учнівської молоді підприємницької компетентності засобами проєктної діяльності. Завдання – створення відповідних умов, що сприяють активізації пізнавального інтересу і самостійного набуття знань з різних джерел; формування вміння користуватися знаннями з метою вирішення пізнавальних завдань; розвиток комунікативних і дослідницьких навичок; активний розвиток критичного мислення; оптимізація особистістю часових витрат, раціональне використання інтелектуальних, фізичних та емоційних ресурсів, зростання продуктивності діяльності.

Зміст технології спрямований на: використання технологічних інструментів для організації проєктної діяльності; творче розкриття особистості учня у процесі проєктної діяльності і самостійної роботи; поєднання ігрових форм і проєктно-дослідницької роботи; створення умов для раціонального поєднання пізнавальної, навчальної, дослідницької, творчої діяльності, економічних симуляцій та інших видів діяльності, важливих для відкриття й успішного ведення майбутніми кваліфікованими робітниками власної справи.

Головна ідея полягає в тому, що з великим захопленням виконується учнівською молоддю тільки та проєктна діяльність, що обрана ним самим; діяльність будується не в руслі навчального предмета. Результат – оволодіння учнями алгоритмом і вмінням виконувати проєктні роботи сприяє формуванню пізнавального інтересу, розвитку підприємницької компетентності; вміння виступати і відстоювати свою активну позицію, самостійність і самоорганізація навчальної діяльності; реалізація творчого потенціалу в дослідницькій, предметно-продуктивній і проєктній діяльності (Єршова, 2018, с. 155).

Практичне значення: підвищення ефективності освітнього процесу через використання інтерактивних методів навчання; наповнення варіативної частини навчального плану дисциплінами з інноваційним змістом і способами викладання; психолого-педагогічний діагностичний супровід

освітнього процесу й особистісного розвитку, що включає комплекс соціально-економічних, психолого-педагогічних і медико-фізіологічних факторів; формування навичок, важливих для підприємницької діяльності (оцінювати потребу в ресурсах і планувати їх використання при вирішенні завдань у професійній діяльності; працювати в команді; здатності будувати комунікацію, виходячи з цілей і ситуації спілкування; критично оцінювати і переосмислювати накопичений досвід (власний і чужий), рефлексувати професійну і соціальну діяльність; вирішувати проблеми в професійній діяльності на основі аналізу і синтезу; пропонувати організаційно-управлінські рішення й оцінювати умови та наслідки прийнятих рішень; брати участь у впровадженні технологічних і продуктових інновацій планувати і здійснювати заходи, спрямовані на її реалізацію; проводити аналіз конкурентного середовища; розробляти бізнес-плани створення і розвитку нових організацій (бізнес-ідею); сприяння організації в закладах П(ПТ)О всебічної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників до підприємницької діяльності, здатних до побудови стратегії особистісного і кар'єрного розвитку; використання механізмів оперативного реагування на стрімкі соціально-економічні, політичні, культурні трансформації; забезпечення розвитку особистості (пам'яті, мислення, творчих, комунікативних та організаційних здібностей; виховання волі, здатності керувати власними психоемоційними станами, інтегрувати життєвий досвід).

Очікуваний соціально-економічний ефект: зростання конкурентоздатності робітника в умовах розвитку малого бізнесу; задоволення запитів сучасного ринку праці на креативних працівників, здатних до самозайнятості; підвищення здатності випускників закладів П(ПТ)О справлятися зі стресовістю у підприємницькій діяльності; прискорення процесів діджиталізації ведення бізнесу (Осовська, 2003).

Учнівська молодь під час використання в освітньому процесі педагогічної технології розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у процесі проектно-ї діяльності створює проект, осягає реальні процеси, проживає конкретні проблемні (виробничі) ситуації, долучається до проникнення всередину явищ, конструювання нових процесів, об'єктів тощо. Педагог при цьому є консультантом, мотивуючим і спрямовуючим дослідницьку, аналітичну, проектну, творчу діяльність

учня. Учень самостійно вибирає ефективний маршрут рішення предметної, метапредметної, особистісної проблеми з багатьох варіантів, використовуючи різноманітні джерела інформації, матеріали, форми, способи проектно-ї діяльності. Надзвичайно важливо показати учнівській молоді їх особисту зацікавленість у придбаних знаннях, розвитку підприємницької компетентності, які можуть і повинні стати в нагоді їм в професійному житті для побудови траєкторії успіху. Для цього необхідна проблема, взята з реального життя, знайома і значуща для учня, для вирішення якої йому необхідно докласти отримані знання, нові знання, які ще належить придбати, розвинути підприємницьку компетентність.

Педагог може підказати джерела інформації, а може просто направити думку учнівської молоді у потрібному напрямку для самостійного пошуку. Але в результаті учні повинні самостійно і спільними зусиллями вирішити проблему, застосувавши необхідні знання часом з різних галузей, отримати реальний і відчутний результат. Вся робота над проблемою, таким чином, набуває контури проектно-ї діяльності. Під час проектно-ї діяльності спеціально створені проблемні бізнес-ситуації сприяють формуванню та розвитку в учня необхідної системи знань, умінь і навичок, ключових компетенцій, професійних компетентностей (підприємницької), а також забезпечує високий рівень розвитку здібностей до навчання і самонавчання за рахунок формування і розвитку особливого стилю розумової діяльності, креативного бізнес-мислення. Проблемне бізнес-мислення розвиває творчу активність і самостійність учнівської молоді, відкриває можливість творчої співпраці педагога і учня.

Переваги педагогічної технології розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у процесі проектно-ї діяльності очевидні. Використання технологічних інструментів для організації проектно-ї діяльності дозволяє домогтися значних змін в результатах навчання. У педагогів з'являється можливість реалізувати нові моделі організації освітнього процесу. Раціонально і оптимально організована групова і колективна діяльність може творити чудеса: розкріпачувати мислення учня; розвивати здатність до співпраці, колективної роботи; адекватно і гідно оцінювати здатності до висування цікавих нетрадиційних бізнес-ідей, їх глибокого аналізу. Після такої роботи її учасники з цікавістю і бажанням виконують функції організаторів, управлінців, діячів, підприємців.

У ході реалізації педагогічної технології розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у процесі проєктної діяльності варто враховувати низку виявлених особливостей, що можуть ускладнювати процес досягнення передбаченого технологією результату:

- проблемно систематично залучати учнівську молодь до самостійної роботи з новим матеріалом, готувати їх до самоосвіти;
- не просто успішно вирішувати проблеми виховного характеру, особливо ті, які пов'язані з оцінкою особистісно-смыслового зростання учнівської молоді;
- проблемні бізнес-ситуації можуть бути застосовані тільки на такому матеріалі, який допускає неоднозначні, часом альтернативні підходи, оцінки, тлумачення;
- проблемні бізнес-ситуації можуть бути застосовані тільки на матеріалі високого рівня значущості (методологічного, загальнонаукового, теоретичного);
- даний тип навчання виправданий, якщо у тих, хто навчається є необхідний стартовий рівень знань, умінь, навичок, ключових компетенцій, професійних компетентностей;
- проблемні бізнес-ситуації вимагають значно більших витрат часу на використання дослідницьких методик (Петренко, Кустрич та Гоменюк, 2015).

Говорити про зміст процедури діагностики результативності педагогічної технології розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у процесі проєктної діяльності можливо лише після вирішення питання про критерії результативності. У загальному випадку результативність позначає ступінь відповідності між результатами, що досягаються і проєктованими (заданими). Критерії для виміру результативності педагогічної технології розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у процесі проєктної діяльності – питання, з якого необхідно починати наукову дискусію про діагностику інноваційних педагогічних технологій. У зв'язку з невизначеністю критеріального обґрунтування діагностики технологій навчання певну кількість педагогів і роботодавців відчувають сумніви й побоювання з приводу ефективності інноваційних педагогічних технологій з точки зору засвоєння обсягу знань, розвитку ключових компетенцій, професійних компетентностей (особливо гостро в наш час постає питання розвитку під-

приємницької компетентності) визначеного навчальними планами і програмами в заданий період часу, насторожено ставляться до педагогічних інновацій, проявляють місцями виправданий, але, на жаль, нерідко зайвий «педагогічний консерватизм».

Проведений аналіз можливих ускладнюючих факторів дав нам змогу сформулювати критерії ефективності реалізації педагогічної технології розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у процесі проєктної діяльності:

- технологічна культура педагога;
- наявність власного досвіду використання педагогом педагогічних технологій, зокрема педагогічної технології розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у процесі проєктної діяльності;
- творче «доопрацювання» і перетворення технології;
- створення ситуації успіху під час спільної проєктної діяльності учнівської молоді і педагога при реалізації технології;
- органічний взаємозв'язок компонентів технології;
- можливості технології в актуалізації, розвитку учнівської молоді і педагога;
- помітні зміни стану учнівської молоді (в їх мотивації до проєктної діяльності, знаннях, уміннях, емоціях тощо) в реалізації певної педагогічної технології (Фомичев, 2014, с. 32-34).

Для того, щоб експериментально перевірити результативність педагогічної технології розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у процесі проєктної діяльності з'ясуємо, що таке підприємницька компетентність. М.В. Ткаченко (2018, с. 2-3) конкретизував суть поняття «підприємницька компетентність майбутніх фахівців» як «складний соціально-економічний і психолого-діяльний феномен, конкретизований динамічним комплексом ціннісно-світоглядних орієнтацій, знань, умінь, способів діяльності, досвіду, професійно значущих якостей, що цілісно визначають підготовленість особи до підприємницької діяльності в межах реалізації професійно-функціональних завдань, зокрема здатність до самозайнятості (відкриття власної справи), вміння аналізувати ринкові можливості підприємства, опанувати провідні економічні ролі, об'єктивно оцінювати індивідуально-особистісні здібності до підприємництва. Структура підприємницької компетентності майбутніх фахівців

охоплює взаємопов'язані компоненти: мотиваційно-ціннісний; знаннєво-змістовий; особистісно-рефлексивний; операційно-діяльнісний».

Експериментальною базою виступили такі державні навчальні заклади: «Вище професійне училище № 11 м. Хмельницького, «Вінницький центр професійно-технічної освіти переробної промисловості», «Львівське вище професійне художнє училище», «Одеське вище професійне училище торгівлі та технологій харчування», «Регіональний центр професійної освіти швейного виробництва та

сфери послуг Харківської області», «Черкаський професійний автодорожній ліцей», Мелітопольський багатопрофільний центр професійно-технічної освіти, Навчально-науковий центр професійно-технічної освіти НАПН України, Мистецький коледж художнього моделювання та дизайну.

Аналіз результатів експериментального педагогічного дослідження використання педагогічної технології розвитку підприємницької компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у процесі проектної діяльності представлені в таблицях 1 – 4.

Таблиця 1

Рівні сформованості мотиваційно-ціннісного компонента в учнів ЗП(ПТ)О під час констатувального та формувального експерименту (%)

Шкали	Констатувальний експеримент			Формувальний експеримент		
	<i>високий</i>	<i>середній</i>	<i>низький</i>	<i>високий</i>	<i>середній</i>	<i>низький</i>
Позитивне ставлення до професійної освіти як початку реалізації освітньо-професійної траєкторії у сфері підприємницької діяльності	38	35	27	51	37	12
Переважання у структурі мотивів прагнення до підприємницького успіху	38	47	15	44	51	5
Відповідність кар'єрних орієнтацій на підприємницьку діяльність як альтернативного напрямку професійної кар'єри	33	47	20	37	48	15
Ставлення до підприємницької діяльності як особистісно та соціально значущої	36	44	20	38	47	15
Перенесення акценту в процесі створення бізнес-проекту на уяву, створення творчих образів та їх реалізацію	37	36	27	50	36	14
Організація економічної навчальної практики в реально діючих комерційних фірмах	36	42	22	37	48	15

Таблиця 2

Рівні сформованості знаннєво-змістовного компонента в учнів ЗП(ПТ)О під час констатувального та формувального експерименту (%)

Шкали	Констатувальний експеримент			Формувальний експеримент		
	<i>високий</i>	<i>середній</i>	<i>низький</i>	<i>високий</i>	<i>середній</i>	<i>низький</i>
Усвідомлення періоду одержання професійної освіти як базового етапу кар'єри у сфері підприємництва	26	39	35	30	47	23
Знання варіативних шляхів розвитку кар'єри	33	41	26	44	45	11
Вимоги підприємницького середовища до знань, умінь, навичок, загальних та професійних компетентностей підприємця, якостей його особистості	37	45	18	43	40	17
Підготовленість викладача до використання методу проектів у підготовці учнівської молоді до підприємницької діяльності	36	45	19	42	41	17
Успішність освоєння необхідних знань і умінь, досвіду практичної діяльності в процесі реалізації розробленого проекту в сфері підприємництва	37	46	17	42	42	16

Рівні сформованості операціонально-діяльнісного компонента в учнів ЗП(ПТ)О під час констатувального та формувального експерименту (%)

Шкали	Констатувальний експеримент			Формувальний експеримент		
	<i>високий</i>	<i>середній</i>	<i>низький</i>	<i>високий</i>	<i>середній</i>	<i>низький</i>
Дії, спрямовані на планування кар'єри в сфері підприємництва як альтернативної освітньо-професійної траєкторії	28	41	31	32	48	20
Постановка та розв'язання освітніх і професійних завдань відповідно до вимог підприємницької діяльності	38	46	16	44	50	6
Розширення поінформованості	26	42	32	34	49	17
Розвиток та саморозвиток якостей особистості, значущих для підприємницької діяльності	35	40	25	46	48	6
Спрямованість навчання на особистісно-орієнтовану освіту і діяльнісний підхід із урахуванням психолого-вікових особливостей	37	46	17	45	49	6

Таблиця 4

Рівні сформованості особистісно-рефлексивного компонента в учнів ЗП(ПТ)О під час констатувального та формувального експерименту (%)

Шкали	Констатувальний експеримент			Формувальний експеримент		
	<i>високий</i>	<i>середній</i>	<i>низький</i>	<i>високий</i>	<i>середній</i>	<i>низький</i>
Здатність учня ЗП(ПТ)О до аналізу особистісних якостей і результатів діяльності в процесі одержання професійної освіти в контексті перспективних планів щодо підприємницької діяльності	25	34	41	35	46	19
Здатність учня ЗП(ПТ)О до аналізу професійної діяльності і кар'єрного розвитку	22	33	45	28	32	40
Адекватна особистісна самооцінка	38	48	14	42	54	4
Розвиток рефлексивного аналізу	37	47	16	43	53	4
Здатності учня до аналізу особистісних якостей і результатів діяльності в процесі одержання професійної освіти в контексті перспективних планів щодо підприємницької діяльності	36	47	17	42	53	5

Аналіз відповідей учнівської молоді засвідчує суттєве покращення знань учнів у сфері бізнес-проектування, формування проєктивних умінь та позитивного бізнес-мислення. Учнівська молодь цієї групи активно почала використовувати професійну термінологію і з тесту чітко стало зрозуміло, що майбутні фахівці уявляють системно чому, коли та як вони можуть займатися підприємницькою діяльністю (Єнигін, 2011, с. 155-156).

Результати формувального етапу педагогічного експерименту дозволяють стверджувати, що запропоновані експериментальні фактори позитивно вплинули на динаміку розвитку всіх складових уявлення учнів ЗП(ПТ)О щодо підп-

приємницької діяльності, а суттєва різниця в відповідних показниках мала місце для всіх складових, крім операціонально-діяльнісного компонента. Проте, такий результат експерименту для сформованості операціонально-діяльнісного компонента в учнів ЗП(ПТ)О щодо підприємницької діяльності ми не вважаємо негативним, оскільки як на початку експерименту, так і на момент його завершення високий та середній рівень його прояву складав понад 90% (91,3 на констатувальному етапі й 96,6 на формувальному), тобто, він і так був достатньо високим на початку експерименту.

Висновки. Особливістю використання педагогічної технології розвитку підприємницької

компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у процесі проєктної діяльності є поєднання її з традиційними формами навчання, що забезпечують професійну підготовку з розвитком внутрішнього потенціалу і підприємницької активності особистості учня. Основою педагогічної технології, в даному випадку, стає компетентнісний підхід в освіті, реалізація якого здійснюється через використання інноваційних методів навчання при підготовці

підприємців, які працюватимуть в різних сферах економіки. Критеріями ефективності її реалізації є: встановлення прямих контактів між майбутніми та діючими підприємцями; передача підприємцями власного практичного досвіду з питань ведення бізнесу майбутнім фахівцям; знайомство з діяльністю підприємців через наслідування їх функцій учнями в процесі проєктної діяльності; залучення учнівської молоді до підприємницької діяльності.

Список посилань

Алексеева, С.В., Базиль, Л.О., Байдулін, В.Б., Ваніна, Н.М., Єршова, Л.М., Закатнов, Д.О., Орлов, В.Ф. та Радкевич, О.П., 2019. Основи інноваційного підприємництва: програма навчальної дисципліни для закладів професійної (професійно-технічної) освіти. *Професійна освіта*, 2 (83), с. 33-35.

Алексеева, С.В., Базиль, Л.О., Гриценко, І.А., Єршова, Л.М., Закатнов, Д.О., Орлов, В.Ф. та Сохачька, Г.В., 2020. *Підготовка майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності в умовах розвитку малого бізнесу: теорія і практика*: монографія. Житомир: «Полісся».

Єнігін, Д.В., 2011. Порівняльний аналіз результатів експериментального дослідження з перевірки ефективності технології формування проєктивних умінь майбутніх учителів іноземних мов. *Современные научные исследования и инновации*, 2, 56-63.

Єршова Л., 2018. Від купця – до підприємця: трансформація цінностей української економічної еліти у ХІХ – на початку ХХ століття. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 15, 154-161.

Осовська, Г., 2003. *Основи менеджменту*. Київ: Кондор.

Падалка, О.С. та Нісімчук, А.М., 1995. *Педагогічні технології*. Київ: Українська енциклопедія.

Петренко, Н., Кустрич, Л. та Гоменюк, М. 2015. *Управління проєктами*. Київ: Центр учбової літератури.

Ткаченко, М.В., 2018. *Формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців ресторанного господарства у професійно-технічних навчальних закладах*. Кандидат наук. Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. Київ.

Фомичев, Р.С., 2014. Критерии и показатели эффективности реализации современных педагогических технологий в процессе модернизации общего образования. *Гуманитарные научные исследования*, 11, 32-39.

Alekseeva, S. and Sokhatska, H., 2020. Shaping a cognitive component of entrepreneurial competency during professional training of futures specialists. *Professional Pedagogics*, 1(20), с. 127-133. DOI: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2020.20>.

Yershova, L., 2019. Developing entrepreneurial competency of future qualified specialists using self-management technology. *Professional Pedagogics*, 2 (19), с.92-100.

Radkevych, V., Orlov, V., Bazyl, L. and Radkevych, O., 2020. *Interdisciplinary Approach to the Economic-Legal Socialization of Specialists in Modern Labor Market*, 25(6), pp.208-218. doi: Utopia y Praxis Latinoamericana,10.5281/zenodo.3987608

Radkevych, O., 2019. Project management software in the field of professional (vocational) education, *Professional Pedagogics*, (2)(19), pp.124-132. DOI:10.32835/2223-5752.2019.19.124-132.

Переклад і транслітерація

Aliexsieieva, S.V., Bazyl, L.O., Baidulin, V.B., Vanina, N.M., Yershova, L.M., Zakatnov, D.O., Orlov, V.F. та Radkevych, O.P., 2019. Osnovy innovatsiinoho pidpriemnytstva: prohrama navchalnoi dystsypliny dlia zakladiv profesiinnoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity [Fundamentals of innovative entrepreneurship: curriculum for vocational education.]. *Profesiina osvita [Vocational education]*, 2 (83), s. 33-35, [in Ukrainian].

Aliexsieieva, S.V., Bazyl, L.O., Hrytsenok, I.A., Yershova, L.M., Zakatnov, D.O., Orlov, V.F. та Sokhatska, H.V., 2020. *Pidhotovka maibutnikh kvalifikovanykh kadriv do pidpriemnytskoi diialnosti v umovakh*

rozvytku maloho biznesu: teoriia i praktyka: monohrafiia [Preparation of future qualified personnel for entrepreneurial activity in the conditions of small business development: theory and practice: monograph]. Zhytomyr: «Polissia», [in Ukrainian].

Yenyhin, D.V., 2011. Porivnialnyi analiz rezultativ eksperymentalnoho doslidzhennia z perevirky efektyvnosti tekhnologii formuvannia proektyvnykh umin maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov [Comparative analysis of the results of an experimental study to verify the effectiveness of technology for the formation of projective skills of future foreign language teachers]. *Sovremennyye nauchnyie issledovaniya i innovatsii [Modern Research and Innovation]*, 2, 56-63 [in Ukrainian].

Yershova L., 2018. Vid kuptsia – do pidpriiemtsia: transformatsiia tsinnosti ukrainskoi ekonomichnoi elity u XIX – na pochatku XX stolittia [From a tradesman to an entrepreneur: the Ukrainian business leaders' values transformation in XIX and early XX centuries]. *Naukovyi visnyk Instytutu profesiino-tekhnicnoi osvity NAPN Ukrainy. Profesiina pedahohika [Scientific Herald of the Institute of Vocational Education and Training of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Vocational pedagogy]*, 15, 154-161, [in Ukrainian].

Osovska, H., 2003. *Osnovy menedzhmentu [Fundamentals of management]*. Kyiv: Kondor, [in Ukrainian].

Padalka, O.S. ta Nisimchuk, A.M., 1995. *Pedahohichni tekhnologii [Pedagogical technologies]*. Kyiv: Ukrainska entsyklopediia, [in Ukrainian].

Petrenko, N., Kustrich, L. ta Homeniuk, M. 2015. *Upravlinnia proektamy [Project management]*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury, [in Ukrainian].

Tkachenko, M.V., 2018. *Formuvannia pidpriiemnytskoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv restoranoho hospodarstva u profesiino-tekhnicnykh navchalnykh zakladakh [Formation of entrepreneurial competence of future specialists of restaurant business in vocational schools]*. Kandydat nauk. Instytut profesiino-tekhnicnoi osvity NAPN Ukrainy. Kyiv, [in Ukrainian].

Fomichev, R.S., 2014. Kriterii i pokazateli effektivnosti realizatsii sovremennyih pedagogicheskikh tekhnologiy v protsesse modernizatsii obschego obrazovaniya [Criteria and indicators of efficiency of realization of modern pedagogical technologies in the course of modernization of general education]. *Gumanitarnyye nauchnyie issledovaniya [Humanities Research]*, 11, 32-39, [in Russian].

Alekseeva, S. ta Sokhatska, H., 2020. Shaping a cognitive component of entrepreneurial competency during professional training of futures pECIALISTS. *Professional Pedagogics*, 1(20), c.127-133. <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2020.20>, [in English].

Yershova, L., 2019. Developing entrepreneurial competency of future qualified specialists using self-management technology. *Professional Pedagogics*, 2 (19), c.92-100, [in English].

Radkevych, V., Orlov, V., Bazyl, L., and Radkevych, O., 2020. *Interdisciplinary Approach to the Economic-Legal Socialization of Specialists in Modern Labor Market*. 25(6), pp.208–218. doi: Utopía y Praxis Latinoamericana, 10.5281/zenodo.3987608, [in English].

Radkevych, O., 2019. Project management software in the field of professional (vocational) education, *Professional Pedagogics*, 2(19), pp.124-132. doi:10.32835/2223-5752.2019.19.124-132, [in English].

<https://doi.org/10.32835/2707-3092.2021.22.23-31>

PEDAGOGICAL TECHNOLOGY OF ENTREPRENEURIAL COMPETENCE DEVELOPMENT OF FUTURE QUALIFIED PERSONNEL IN THE PROJECT ACTIVITY PROCESS

Inna Hrytsenok ¹

¹ Candidate of Pedagogical Sciences (Ph.D), Associate Professor, Senior Researcher Fellow Laboratory of Professional Career Institute of Vocational Education and Training of NAES of Ukraine, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-0317-3620>, e-mail: grihenokinka@ukr.net

---

Abstract

Relevance: The new quality of vocational education is focused not so much on the assimilation of a certain amount of knowledge and skills by students, but on the development of personality. Institutions of vocational (professional and technical) education should form key competencies, i.e. professional competencies. The issue of development of entrepreneurial competence of young people is especially acute. This is possible through the use of modern educational technologies.

Purpose: to characterize the pedagogical technology of development of entrepreneurial competence of future skilled workers in the process of project activity, to highlight the criteria for the effectiveness of its implementation.

Methods: analysis of scientific literature, legislative and normative documents – to clarify current trends in the formation of pedagogical technology for the development of entrepreneurial competence of future skilled workers in the process of project activity; methods of analysis and synthesis – to formulate criteria and indicators of the effectiveness of the implementation of pedagogical technology for the development of entrepreneurial competence of future skilled workers in the project activity process, data systematization, generalization of professional experience to develop theoretical and methodological approaches to determine the conditions for testing its effectiveness; comparative analysis, synthesis and methods of expert evaluation – to form requirements for experimental verification of the effectiveness of pedagogical technology for the development of entrepreneurial competence of future skilled workers in the process of project activity.

Results: criteria and indicators of effectiveness of the implementation of pedagogical technology for the development of entrepreneurial competence of future skilled workers in the process of project activity at the present stage of development of society are formulated.

Conclusions: the effectiveness of pedagogical technology for the development of entrepreneurial competence of future skilled workers in the project activity process is experimentally tested; criteria and performance indicators are formulated – this, in turn, will allow to switch the organization of the educational process from "one-actor theater" to cooperation and productive project activities.

Keywords: *modernization of professional education, pedagogical technology, entrepreneurial competence, project activity, institutions of vocational (professional and technical) education, efficiency criteria.*

Стаття надійшла до редакції: 29.03.2021

Прийнято до друку: 30.06.2021